

ВАРІАНТ ТРЕНДУ НА МАЙБУТНЄ: ПОДІЇ ДИКИХ КАРТ ЯК НАСЛІДОК АМЕРИКАНСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ СТРИМУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ КИТАЮ

Вишневська І. Г.

аспірантка

Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України

У статті розглянуто один з ймовірних майбутніх трендів, а саме, події диких карт як наслідок американської стратегії стримування та залучення Китаю. Розкрито основні причини появи неочікуваних стратегій та окреслено деякі слабкі сигнали, котрі вказують на можливість зміни міжнародної системи.

В статье рассмотрен один из вероятных будущих трендов, а именно, события диких карт как следствие американской стратегии сдерживания и привлечения Китая. Раскрыты основные причины появления неожиданных стратегий и очерчено некоторые слабые сигналы, которые указывают на возможность изменения международной системы.

Consideration has been given to the one of the possible future trends, viz., to the events of wild cards as a result of American strategy of China's conagement. Notice has been taken of the main reasons of unexpected strategies emergence and some of the weak signals has been outlined, which indicate possibility of the international system changes.

Ключові слова: події диких карт, стратегія стримування та залучення, США, КНР, слабкі сигнали.

Актуальність. В умовах подальшого розвитку глобалізації змінюються і традиційні загрози, з'являються нові, котрі ще малодосліджені, а отже, їхні наслідки можуть бути непередбаченими і руйнівними. Американська стратегія стримування та залучення, на кшталт „кнута і пряника“, є традиційною. Однак вона може дати неочікуваний результат – появу подій диких карт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових зарубіжних колах вже давно досліджувалася проблема виникнення подій диких карт, зокрема, в працях С. Стіла, Дж. Рокфеллоу, Дж. Дейтора, Дж. Петерсена, Л. Абера, Е. Хільтунен та ін. І. Вишневська перша в Україні підняла це питання, в тому числі в контексті американської стратегії стримування та залучення КНР.

Мета статті. У дослідженні авторка ставить перед собою завдання проаналізувати один з ймовірних трендів на майбутнє, а саме – появу подій диких карт як наслідок американської стратегії стримування та залучення Китаю.

Основний зміст статті. Протягом двох століть Сполучені Штати мали з Китаєм відносини „любові-ненависті“, створюючи емоційні цикли, засновані на власній проекції сподівань та страху [1] і, відповідно, змінювалася політика США щодо КНР.

На сучасному етапі зовнішньополітичну діяльність США у великій мірі визначає релевантність стратегії стримування та залучення (conagement) Китаю, котра поєднала елементи класичної доктрини стримування (containment) та залучення (engagement) [2]. Генезис політики конгейджменту припадає на кінець ХХ – початок ХХІ століття, коли представники корпорації „Ренд“ зголосилися об'єднати обидві концепції в єдину стратегію.

Сполучені Штати намагаються утримувати Китай і, таким чином, підтримувати статус світового лідера за рахунок застосування синтезу полярних стратегій: стримування та залучення. Зобразимо схематично в площині міжнародних відносин імпульси американсько-китайських відносин (див. рис. 1), які вкажуть на ефективність цієї політики та становище КНР після її впровадження.

Відносини стратегічного партнерства між США та КНР розвиваються по висхідній лінії за рахунок політики залучення (відрізок АВ) і досягають свого піку в точці В, коли політика Сполучених Штатів набуває рис найбільшого сприяння КНР. У цей час Китай отримує доступ до інноваційних технологій США і за рахунок цього підвищує свою конкурентноспроможність.

Залучення Китаю починає створювати загрозу національним інтересам Сполучених Штатів, тому змінюється вектор американської політики, вона переходить у стадію стримування (відрізок ВС).

У той час, коли Сполучені Штати Америки починають застосовувати політику стримування Китаю, закономірною стає активізація партнерства КНР з іншими великими державами, зокрема з Росією. За рахунок цього, офіційний Пекін отримує необхідні технології вже від іншого партнера, в тому числі й від ключових союзників США. Наприклад, країни ЄС, всупереч заявам Сполучених Штатів, дозволили КНР працювати над космічною програмою „Галілео“. Про наростання непорозумінь між ЄС та США також свідчать події кінця 2003 року,

коли Держдепартамент США поінформував компанію „Боїнг” про те, що встановлена мікросхема за номером QRS11 не повинна бути експортована в КНР, оскільки вона числиться в списку забороненого устаткування для експорту до Китаю (згідно з Актом контролю за експортом озброєння і Правилами адміністрування експорту США [3]). Американський Акт розповсюджувався також на європейських виробників, тому, наприклад, постачання „Еїрбаса” до Китаю аналогічно опинилося під загрозою зриву. Та країни ЄС не підтримали США. Отож, обмежуючи експорт високотехнологічних продуктів до Китаю з міркувань національної безпеки, США лише сприяли посиленню співпраці між ЄС та КНР, що могло призвести до здачі китайського ринку Євросоюзу [4].

Відрізок DE на рисунку 1 вказує на активізацію стосунків між КНР і великими державами, котрі починають грати на протиположності США. На стадії американської політики стримування КНР активізується й діяльність Китаю в рамках ШОС, зокрема, співробітництво з РФ. Такий союз між великими країнами починає бути небезпечним для впливу США, тому Сполучені Штати починають новий етап: політику залучення Китаю (відрізок CG). Перпендикуляр CE вказує, що з цього періоду починається поступове зниження партнерських відносин між РФ і КНР.

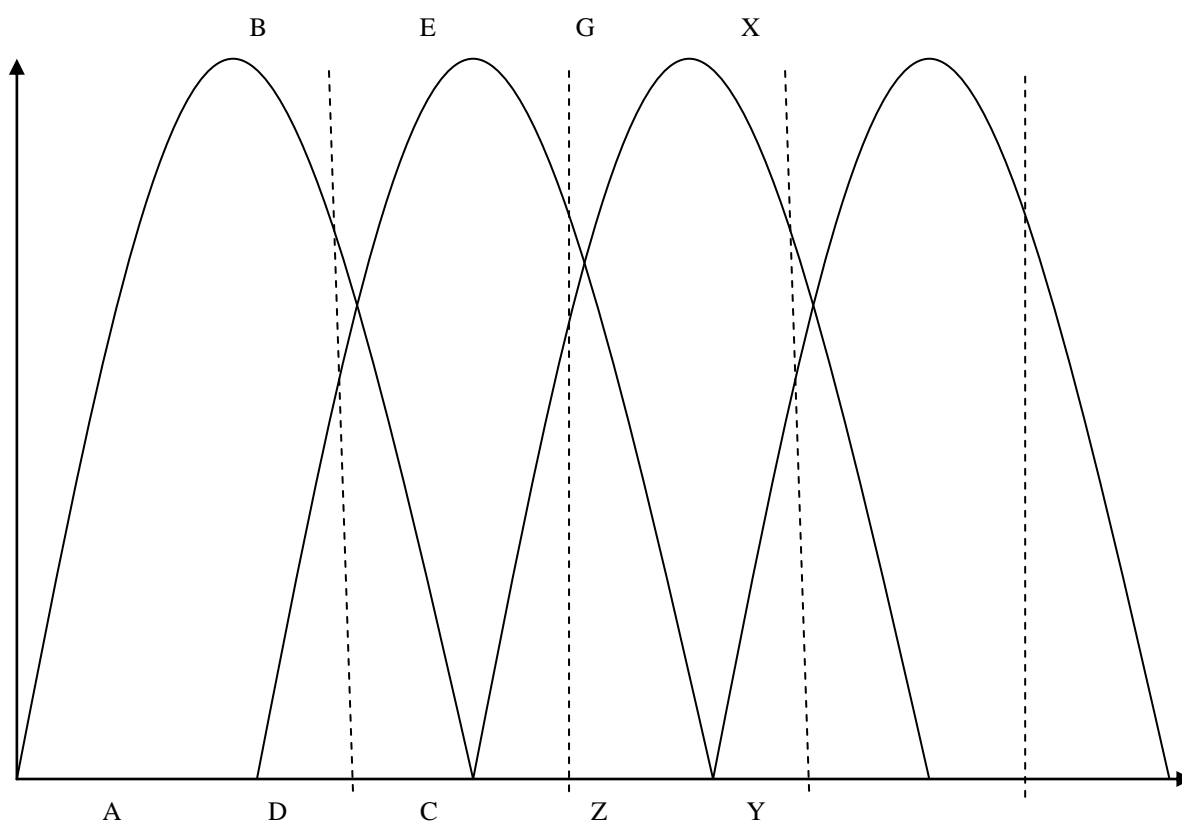

Рисунок 1. Ефективність впровадження Сполученими Штатами стратегії стримування та залучення Китаю

Таким чином, американська стратегія стримування і залучення Китаю є найбільш сприятливою для КНР, оскільки офіційний Пекін отримує від конкуруючих потуг необхідні технічні інновації, чого, власне, найбільше потребує. Китайці також можуть переграти США в фінансових іграх та в змаганні за серця людства, оскільки не ведуть агресивної військової політики, а за допомогою грошей є бажаними гостями в будь-якій країні. Отож, американська стратегія стримування і залучення Китаю не сприяє досягненню кінцевої мети розробника і, відповідно, не є ефективною для нього в повній мірі.

Генрі Мінцберг виділяє 3 типи стратегій:

- 1) реалізовані заплановані стратегії, тобто, умисні стратегії;
- 2) нереалізовані заплановані стратегії;
- 3) реалізовані стратегії, які не були заплановані, тобто, неочікувані стратегії [5, 945].

На перший погляд може здатися, що мета американської стратегії стримування та залучення КНР є нереалізованою, тобто, за Мінцбергом, стратегія відповідає типу №2. Однак на думку авторки, маятникова політика США може дати неочікуваний результат – появу стратегії третього типу між США та КНР. А оскільки ці дві країни є наддержавами, то існує ймовірність кардинальної зміни системи міжнародних відносин.

Неочікувані стратегії можна порівняти з подіями „диких карт” (Wild Cards). С. Стіл та Дж. Рокфеллоу трактують „дикі карти” як подію з низькою ймовірністю виникнення, однак з неймовірно потужним впливом, якщо вона трапиться. Дж. Дейтор порівнює їх із цунами, такими раптовими і руйнівними є наслідки їх дій. За даними Інституту майбутнього, справа диких карт не передбачити результат, а розширювати периферійне бачення загального спектру можливостей, пропонувати ширший контекст, за допомогою якого розглянути основні прогнози та підготуватися до несподіванок. Дж. Петерсен у статті „Як „дикі карти” можуть змінити наше майбутнє” від травня-червня 2009 року вказав на низку ним передбачених сценаріїв диких карт, а також на ймовірність здійснення тих, які ще не відбулися на той час. Зокрема, науковець наводить приклад з новим Чорнобилем [6]. Згадавши техногенну катастрофу в Японії 2011 року, розумієш важливість врахування диких карт у прогнозуванні. Події 11 вересня також не були фактором раптовості з огляду на попередження експерта з тероризму Б. Дженкінса, який обговорював питання про можливість повітряних атак терористів-смертників, а також прогнозиста М. Цетрона, який вказав на Всесвітній торговий центр, як можливу мішень з точки зору терористів.

Варто розрізняти дикі карти і слабкі сигнали. Слабкі сигнали дають нам натяки на можливі події і тенденції, вони є ніби малими отворами від замочної скважини, заглянувши в який можна побачити кімнату майбутнього. Озираючись назад, бачимо можливість вловити сигнали-підказки на майбутні тренди. Дикі карти – це несподівані події, які трапилися або можуть трапитися; сценарії диких карт – наші образи майбутнього стану, в якому нереальна неочікувана подія отримує домінуючий ефект.

За статистикою, ми знаходимося в оточенні 80 відсотків інформаційного шуму, і лише 20% – потрібної інформації (слабкі сигнали). У кут нашого зору (див. рис. 2) потрапляють слабкі сигнали (пурпурова лінія в куті s), однак зазвичай ми їх не помічаємо внаслідок інформаційного шуму, який впритул підводить до сильних сигналів, коли вже запізно протидіяти. Це теж саме, що „закривати ворота після того, як кінь поніс” (Дж. Петерсон). Подія диких карт (точка Q) „може створити поворотні моменти в еволюції певного курсу або соціальної системи” [7, 203].

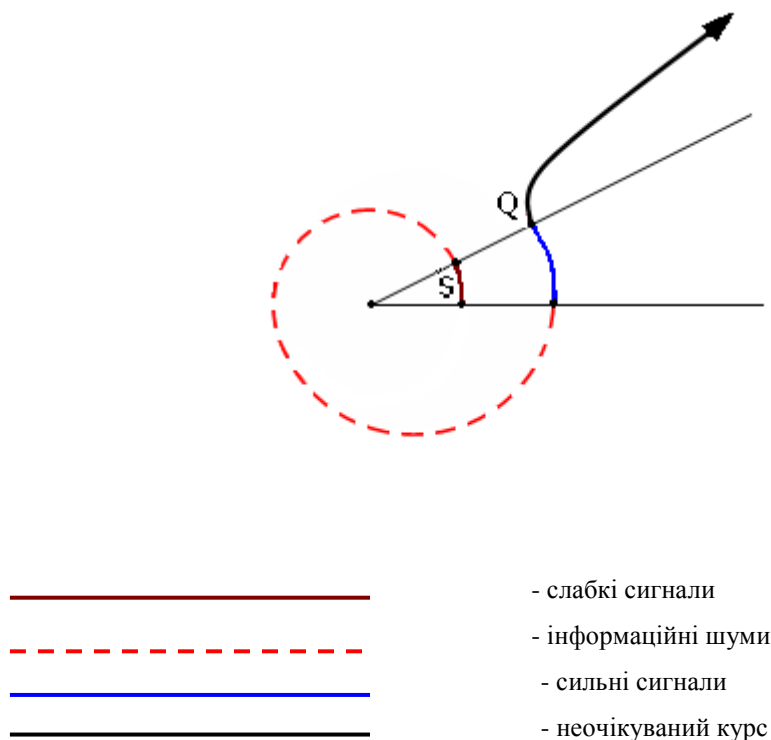

Рисунок 2. Процес появи подій диких карт

Наразі можливості інформаційно-психологічних війн дозволяють створити події „диких карт” в окремо взятих країнах. Наявність потужної комплексної сили держави (КСД) не гарантує стабільності в ній без уміння протидіяти хаосу на ендогенному рівні. Сучасний „збройний механізм” метафорично працює подібно живій вибухівці, де динаміт – це емоції натовпу, в якості сірників може бути застосована ідеологія, а аналогом бікфордого шнуру, який гарантує безпеку для палія, виступає стратегія трансформації традиційних збройних війн між державами – в цивільні війни всередині „ненадійних” держав [8]. Ще Парето

заснавав, що хоча раціональна сторона людських вчинків здається важливішою, однак інстинкти є явищем стійкішим і тому – основним.

За зрежисованої політики, навіть позитивне можна перевести в розряд недоліків, а розбрату не запобігти і при сповідуванні єдиним канонам. Наприклад, після краху СРСР, Комуністична Партія Китаю взяла за озброєння ідеологію „Великого Китаю”, отож у нових шкільних підручниках з’явилися „патріоти Великого Китаю”, котрі раніше були антигероями, зокрема, імператори і воєначальники колишніх династій; партійні ж чиновники почали брати участь у церемоніях поклоніння „китайському першопредку імператору Хуанді” або „великому першоучителю Конфуцію” тощо. Та наразі доктрину „Великого Китаю” перехопили радикальні націоналісти, котрі виступають проти КПК. Їхні лозунги та заклики – парадоксально суперечливі: проти глобалізаційних процесів (хоча саме глобалізація сприяла розквіту КНР), за „Великий Китай”, за демократизацію, за війну з Японією. Якщо в теорії ще якось можна поєднати антиглобалізаційний процес з демократизацією, то на практиці – це нонсенс. Теорія демократичного миру, котру ідейно сформулював у 1983 році М. Дойл, – обіцяє подолання війни. Але це розходиться з гаслами китайських націоналістів, котрі, пропагуючи демократію, вимагають розпочати війну з Японією. Тому ж бо й закидають солдатів каміннями з викриками „Ганьба нашій армії!” (причиною стала недавня купівля японським урядом трьох з п’яти спірних островів у приватних власників).

Доктрина „Великого Китаю”, котра на початкових стадіях спиралася на умовиводи, може трансформуватися в ірраціональну емоційну. Якщо раніше Китай використовував силу глобалізації для економічного зростання країни, спираючись на доводи логіки, то наразі в країні назріває потужна некерована сила емоцій антиглобалістів. Радикальні націоналісти КНР також закликають до війни з Японією. Такий крок надовго б відкинув назад Піднебесну.

Поява цих процесів підвищує ймовірність виникнення подій диких карт для КНР, що в неостанню чергу є наслідком американської стратегії стримування та залучення Китаю, оскільки вона діє як на ендегенному, так і на екзогенному рівнях. „Країну наводнюють іноземні туристи, радники з розвитку, студенти, причому у кожній з цих груп власні уявлення про те, які зміни повинні там статися. Іноземні фонди та уряди надають фінансову та технічну допомогу групам активістів, які ведуть боротьбу за розвиток і зміцнення громадянського суспільства. Дисиденти в Тибеті і Синьцзяні отримують моральну і дипломатичну підтримку, а іноді й матеріальну допомогу від зарубіжних етнічних діаспор і співчуваючих держав” [9].

Всі ці рухи задля встановлення демократичних принципів в КНР є одним з пунктів впровадження стратегії стримування та залучення США щодо КНР, що може спричинити емоційно-ірраціональну поведінку натовпу, підірвавши зсередини Піднебесну.

Однак існує ймовірність того, що як Сполученим Штатам, так і Китаю слід чекати головну небезпеку не від держав, як це було споконвіку, – а від неспіввідносної з державою структури. Факт відсутності подібного в історії людства дозволяє новій потузі залишатися непоміченою аж до того часу, коли наступить подія диких карт, за якою вплив гегемона буде зміщений на управління світом новою недержавною структурою.

Зі Сполученими Штатами може зіграти злий жарт принцип У. Ешбі, згідно з яким змушують процес протікати двома стадіями, кожна з яких отримує необхідну порцію енергії і при цьому одна, менша, слугує для переключення, зміни напрямку потоку більшої. Та на практиці можлива несподівана перетасовка ролей, коли роль „більшої” сили перехопить „менша”, а США відіграє лише споміжну роль.

Зобразимо схематично яким чином може з’явитися нова сила. Нехай точка О – нинішній гегемон (див. рис. 3), котрого вивержують на найвищий рівень ієрархічної системи країн його державотворчі структури, в тому числі „споміжні” (покликані сприяти могутності США), наприклад, ТНК, котрі на „піраміді державотворення” позначені точками М1 та М2.

І хоча деякі американці вважають Піднебесну найбільшою небезпекою, бо ж після США другу позицію займає КНР (точка С), однак транснаціональна політика Сполучених Штатів на певному етапі може вийти з поля впливу самої держави і розпочати дії всупереч національним інтересам. „Національність” недержавних акторів міжнародних відносин не гарантує, що вони не почнуть забивати голи в ворота батьківщини.

На перший погляд здається малоімовірним, щоб ТНК переграла державу. Однак якщо скоротити процес гри до мінімуму, а залишити тільки виграв з гри „виграшів” (докладніше читайте в статті авторки „Виграш... За гральним столом – США та КНР”, З.С., №11, 12. - 2012), тоді можлива кардинальна зміна міжнародної системи з новим центром управління. Наразі еквівалентом виграшу служать гроші. А оскільки американський долар є міжнародною резервною валютою, більше 60% обсягу валютних резервів світу закладено у доларових активах, то виграв – у руках США. Та американському долару доводиться конкурувати з різними валютами. Якщо якась із них переграє американську, тоді гіпотетично США втратять і силу. Якщо ж якась потужна недержавна структура, досягнувши можливостей „наддержави”

зможе іще виграти у грі виграшів, тоді лінія зміщення „держава-державою” (лінія d на рисунку 3) девальвувється, а події „диких карт” презентують кардинально нову дійсність.

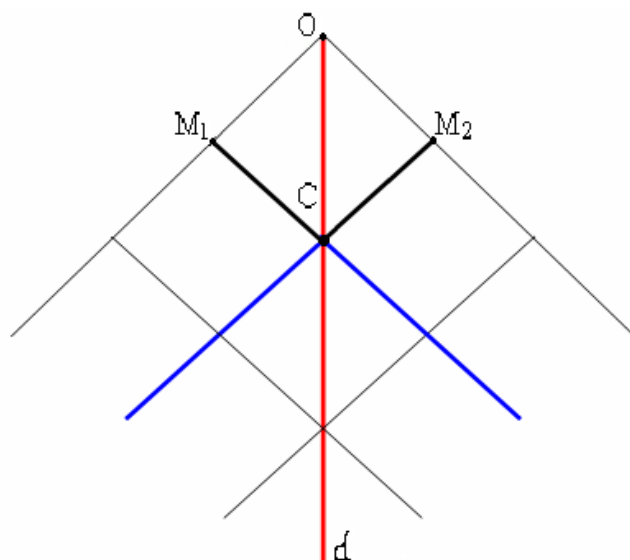

Рисунок 3. Ієрархічна державотворча структура

Висновок

Одним із ймовірних трендів на майбутнє є поява подій диких карт як наслідок американської стратегії стримування та залучення Китаю. Кінцева мета розробника не буде досягнута за умов як виграшу Піднебесної, так і її розпаду. Ціль стратегії – утримувати розвиток Китаю на безпечному для США рівні, а не зруйнувати його, оскільки він конче необхідний економіці Сполучених Штатів. Однак, ведучи політику стримування та залучення, граючи на противагах, США та КНР можуть втратити свої ключові позиції, оскільки не помітять слабкі сигнали нових потуг.

Література

1. Xuecheng, Liu, Oxnam, Robert. The Pivotal Relationship: How Obama Should Engage China. – New York, Brussels, Moscow: EastWest Institute, 2009. - P.13-14.
2. Khalilzad, Z., Shulsky, A. The United States and a Rising China: Strategic and Military Implications.- Washington, D.C.: RAND, 1999. - P. 72.
3. America upset Sino-US Boeing contract with a small chip // People's Daily. – 2003. – December, 4. - <http://english.peopledaily.com.cn>. – 11.02.2007.
4. US media urge government not to surrender China market to EU // People's Daily. – 2004. – February, 10. - <http://english.peopledaily.com.cn>. – 12.02.2007.
5. Mintzberg H. Patterns in Strategy Formation // Management Science. – Vol. 24, No.9. – 1978. - p. 934-948.
6. Petersen J. How “Wild Cards” May Reshape Our Future // The Futurist. - May-June 2009. - Vol. 43, No. 3.
7. Mendonça S., Pina e Cunha M., Kaivo-oja J., Ruff F. Wild cards, weak signals and organisational improvisation. – Futures. - №2. – 2004. – P. 201–218.
8. Вишневіська І.Г. Дикі карти – у грі // З.С. – 2013. - № 2. – С. 22-28.
9. Nathan A., Scobell A. How China Sees America. The Sum of Beijing's Fears // Foreign Affairs. - September/October. - 2012 - <http://www.foreignaffairs.com/articles/138009/andrew-j-nathan-and-andrew-scobell/how-china-sees-america>. - 23.01.2013.